

Múzeum: Híd művészet és társadalom között

Múzeumpedagógiai program és tanártovábbképzés
a Ludwig Múzeumban

Somogyi-Rohonczy Zsófia, Budapesti Corvinus Egyetem – AMASS Vizuális Kultúra Kutatócsoport; Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Walter Rózsi-villa; ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola: **Museum, the bridge: museum educational program and teacher training in the Ludwig Museum** című írását a szerző fordításában közöljük

Absztrakt

A kortárs művészet sokak számára megfoghatatlan. Míg a klasszikus műtárgyak már gyakorta bukkannak fel tankönyvek lapjain, a kortárs alkotások iskolai oktatásba való bevonása is még szerényebb keretek között mozog. A Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum több, mint harminc éves tapasztalatát foglalta össze az AMASS nemzetközi művészetpedagógiai kutatás keretében és adta közre a pedagógus kollégáknak.

A kortárs művészet, mint a társadalmi problémák szócsove?

Mit ér egy értékes művészeti gyűjtemény akkor, ha nem a közösség érdekeit szolgálja? Lélegzetelállító műveket gyűjteni, művészeket támogatni fontos szerepvállalás a kulturális életben, de hogyan lesz mindez mérföldkő az oktatásban? Talán ezek a kérdések foglalkoztatták a híres német műgyűjtő házaspárt, Irene és Peter Ludwigot is, akik 1989-es adományukkal megajándékozták az akkor még álló Vasfüggöny keleti népeit a kortárs művészet élményével.

A kiállítóteret mobil osztályteremmé alakítva, a felbecsülhetetlen értékű Picasso festmények társaságában ismerhették meg a diákok a 20. század első évtizedeinek eseményeit. Fotó: Szabó Zsófia

A magyar államnak adományozott képzőművészeti alkotások egy önálló múzeum alapjait rakták le, de ennél sokkal többet adtak: kulturális hidat képezett a két politikai világ, Kelet és Nyugat között. A művészethez való egyenlő hozzáférés, a művészet élménye, a hátrányos helyzetűek támogatása ilyen módon már a kezdetektől a budapesti Ludwig Múzeum alapvető értékei közé sorolhatók, így az AMASS programban való részvételük során is ez az egyenlő hozzáférés, a kortárs művészet kritikai kérdésfelvetése adta meg az alaphangot.

Habár *John Dewey idilli elképzelése* iskola és múzeum – fizikai – összekapcsolódásról teljesen valószerűtlennek tűnik, a két intézmény együttműködése azonban sikeresen megvalósítható. Erre a hatékony és összehangolható munkára keresett fenntartható alternatívákat a Ludwig Múzeum kutatása, a kortárs művészetnek az iskolai oktatásba eredményes alkalmazási módjaira. A 21. század múzeuma a tudásmegosztás, a tanulóközösségek és a közös tudás létrehozásának helye és ebben most a kortárs művészetnek is helye lehet.

Szakirodalmi áttekintés

A kutatás múzeumi munkatársai programjuk kialakítását a hátrányos helyzetű csoportok múzeumi és pedagógiai bevonását célzó projekteket feldolgozó irodalom áttekintésével kezdték. A teljessé igénye nélkül érdemes

kiemelni a Dabi-Farkas Rita által szerkesztett *Eséllyel a múzeumba* kötetet, amely a különböző hátrányos helyzetű látogatók (látássérült, megértési nehézséggel küzdő, mozgásában korlátozott, hajléktalan látogatók) fogadását segítő jógyakorlatokat, a jelenlegi helyzet áttekintését adja. A Ludwig Múzeum gyakorlatában nem az AMASS kutatás az első, ahol művészet és hátrányos helyzetű csoportok találkoznak: a CAPP Művészeti Együttműködési Programban művészek és érintettek együttműködésében segítette a műalkotások létrejöttét, de a Közös ügyeink címmel kiadott tanulmánykötet tanúsága szerint a több éves együttműködés igazi eredményeit a közös munka és tanulási folyamat adta.

A Ludwig Múzeum AMASS múzeumpedagógiai programjának alapját George Hein triológikus modellje nyújtotta, míg a múzeumi tér használatára Hamilton és Margot tanulmányai adtak példát. A kutatás munkatársai előzetesen áttekintették a gyermekekkel folytatott etikus kutatások lehetőségeit, amely a legnagyobb biztonságot adhatta a résztvevő fiatalok számára. A múzeumpedagógiai gyakorlatok és művészeti interpretációs feladatok között új elemként emelték be a gyakorlatába a kutatásban résztvevő múzeumpedagógusok a slow looking (magyarul lassú nézésnek fordítható) gyakorlatát, amely során a műtárgyakat irányított szempontok alapján, de az átlagos szemlélési időt jócskán kitolva ad lehetőséget a nézőnek a megfigyelésre.

A Burattino Általános Iskola egyik diákja munka közben. A feladat során kubista stílusú, geometrikus alapformákból építkező portrét kellett készíteniük társukról. A feladat: megfigyelés, alapformákra való bontás és azokból összetett kép alkotása volt, amely zenei háttérét Maurice Ravel: Bolero című zeneműve adta. Fotó: Szabó Zsófia

A 30 órás akkreditált tanártovábbképzés programjának kialakítása során a szervezők összegyűjtötték és tanulmányozták a jelenleg futó múzeumi és művészetpedagógiai képzéseket,

így a Magyar Képzőművészeti Egyetem, az ELTE - Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Pécsi Tudományegyetem, az Eszterházy Károly Egyetem képzéseit és az egyetemen kívüli továbbképzések közül a Deák17 Gyermek és Ifjúsági Művészeti Galéria képzését, utóbbi intézmény munkatársai meghívott előadóként szerepeltek a Ludwig Múzeum témában szervezett online [Ped.kedd](#) programjában is.

A program résztvevői: hátrányos helyzetű diákok és tanáraik

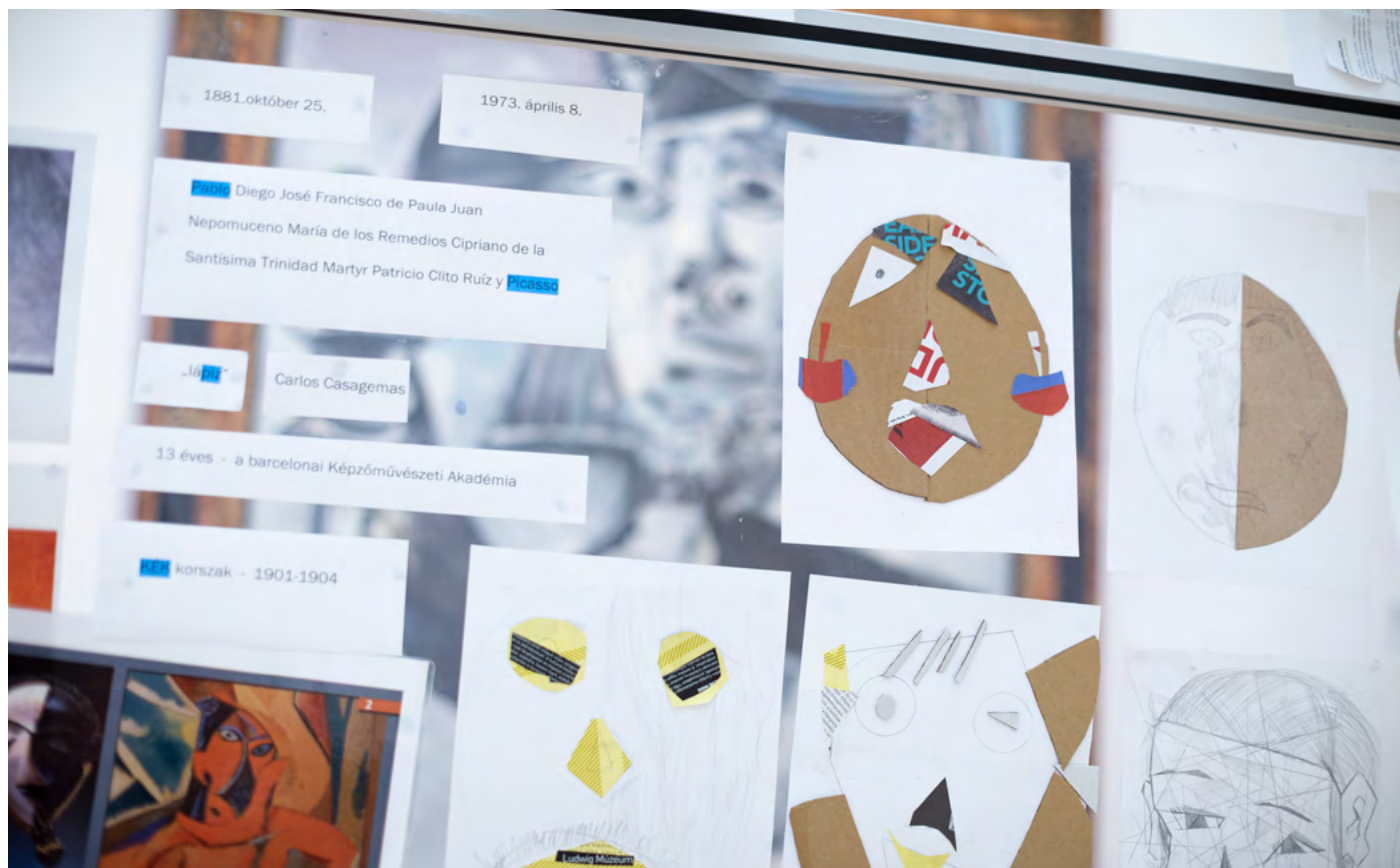
Az „Ez az életem” múzeumpedagógiai kutatásban két iskolai félévén keresztül dolgoztak együtt a csepeli Burattino Általános Iskola és Gyermekotthon, valamint a Tandem Gimnázium egy-egy osztályával és tanáraikkal. A múzeum által szervezett 30 órás tanártovábbképzésére meghívták a kutatásban résztvevő tanárokat is, ezzel fűzve szorosabbra az együttműködést az iskolák és múzeum között.

A diákokat több szempontból is hátrányos helyzetűnek tekinthetjük. Lehet szó roma származású, gyermek-otthonban élő fiatalról vagy éppen rendezett gazdasági háttérű családból, de erős tanulási és beilleszkedési nehézségekkel küzdő, többszöri iskolaváltáson átesett fiatalról, valamennyiüknek sajátos problémákkal kellett megküzdeniük.

A Nemzeti Alaptanterv által biztosított rajz és vizuális kultúra nem teszi lehetővé a megadott óraszámokban a szervezett múzeumlátogatást vagy a kortárs művészet kérdéseiben való elmélyedést. Bár a művészeti órák megadott keretek között lehetőséget biztosítanak a kreatív alkotásra, de a kiértékelésre, elmélyült megfigyelésre és megértésre már csak korlátozottan van lehetőség. A kortárs művészettel való ismerkedés során, lévén sokszor ez egy teljesen ismeretlen terület volt a diákok számára, a múzeumpedagógusok első lépésként azt mutatták meg a diákoknak, hogy sokkal többet tudnak a művészetről, mint azt első pillantásra gondolták volna.

Kortársunk a művészet – 30 órás akkreditált pedagógus továbbképzés

A képzés keretei között a múzeumpedagógusok a Ludwig Múzeum elmúlt 30 évében felhalmozódott módszertani tudást, jógyakorlatokat gyűjtötték össze, rendszerezték és adták a pedagógusoknak. A két ingyenes képzésre 83 jelentkezés érkezett be a múzeumba, akik közül 35 pedagógus vehetett részt a továbbképzésen. A résztvevő tanárok változatos intézményi és tapasztalati háttérrel rendelkeztek, ez a sokszínűség pedig fontos szempont volt a kiválasztásuk során. Óvodapedagógus, általános és középiskolai tanárok, gyermekotthonbéli nevelők, főiskolai tanárok, intézményvezetők, szabadúszó művészetpedagógusok és művészetterapeuták adták át egymásnak tudásukat a képzés során. A részvételnek nem volt feltétele a művészeti végzettség vagy tanított tantárgy, így földrajz, etika, történelem és idegen nyelv tanítására is hoztak

Picasso művészetét és korát, a 20. század első évtizedeit gondolattérkép segítségével összegezték a múzeumpedagógusok és a gyerekek. A plexifalra a foglalkozás zárásaként felkerültek a kubista portrék is. Fotó: Szabó Zsófia

jó megoldásokat a záró projektjeikben a képzést elvégző tanárok.

A képzés kialakításakor kétirányú tanulási folyamatot terveztek meg a múzeum munkatársai, ahol a múzeumpedagógus és tanár, valamint a pedagógus és diák is folyamatosan tanul egymástól, valamint új nézőpontokkal gazdagodik.

A kutatás során a múzeumpedagógiai foglalkozások helyszíne az iskolai tantermek és a múzeum terei voltak. Az eredmények hosszútávú elemezhetősége és a változatlan körülmények biztosítása, valamint a gyerek számára egy ismerős és biztonságos közeg garantálása érdekében a múzeum állandó, gyűjteményi kiállításán, az Időgép tárlaton dolgoztak a csoportok. A lépésről lépésre felépített program az alábbi főbb témákat dolgozta fel: személyes identitásunk és a városi tér személyisége; modern városok és emlékezetük; kisebbségi és többségi társadalom. Mindegyik tematikus egység három módszertani elemből épült fel: a múzeumlátogatást megelőző előkészítő foglalkozás, múzeumi óra és iskolai feldolgozó óra, melyek mindegyiket a tanárok és múzeumpedagógusok folyamatos egyeztetése és közös fejlesztő munkája során alakult ki.

Pedagógiai szempontból az általános és középiskolai tananyag figyelembevételével, az életkori sajátosságoknak megfelelő kompetenciák fejlesztésével alakították ki a szakemberek a foglalkozásokat, így az önálló tanulás, kreatív és innovatív alkotás, csoportmunka, elvont gondolkodás, vizuális és verbális kifejezőképesség fejlesztése is meghatározó célok voltak. A csoportokkal való együttműködés egy interaktív tárlatvezetéssel kezdődött az Időgép kiállításban, ahol minden csoport és minden diák megismerkedhetett a kiállítással.

Ezekre az első benyomásokra alapozva, a diákok visszajelzéseit figyelembe véve alakult tovább részleteiben a program.

Az értékelést számos szempont befolyásolta. A kutatás során több esetben változtak a csoport tagjai – a COVID járvány karantén szabályozása miatt az első féléves munka csak 2021. április-májusában kezdődhetett el, így a két félévét más-más iskolai tanévben kellett a munkatársaknak megvalósítaniuk.

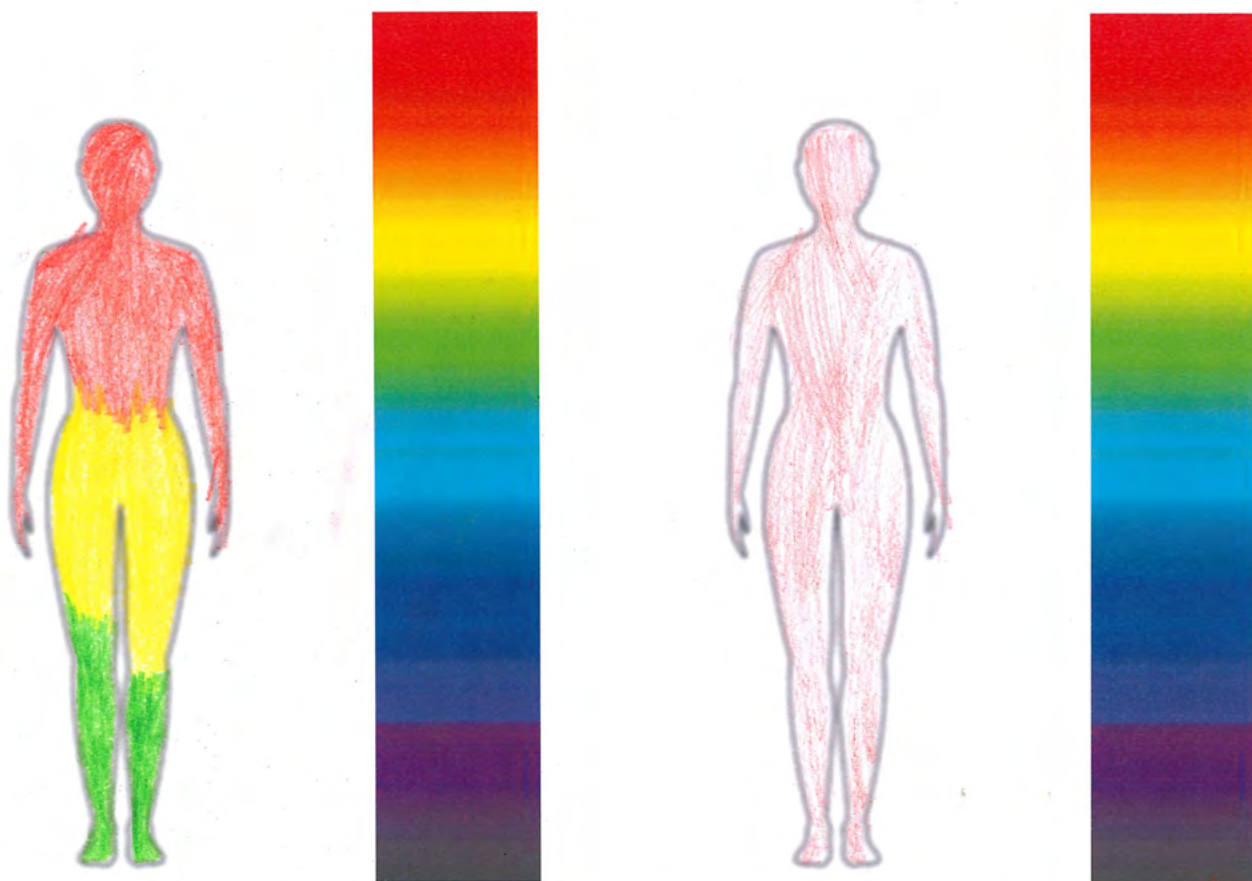
A rövidtávú, egy-egy félévre korlátozódó fejlesztési programban az alábbi célokat határozták meg az együttműködők:

- verbális képességek fejlesztése – ok-okozati összefüggések felismerése, vita és érvelés, érzelmek és érzékelések kifejezése
- csoportmunka fejlesztése
- egyéni munka esetén a koncentrációs idő növelése, egyéni és személyre szabott komplex fejlesztési feladatok
- problémamegoldás összetett feladatok esetén, lépésről lépésre történő megoldások

A *slow looking* (lassú nézés, szemlélés) módszere hasznos eszköznek bizonyult a műalkotásokkal való ismerkedésben. A feladat során a diákokat arra kérték a múzeumpedagógusok, hogy 5 percig megadott szempontok alapján figyeljék meg a műtárgyat. A megadott szempontok alapján írásban rögzíteniük kellett a megfigyeléseiket (műalkotás anyaghasználat, mit kérdeznél a kép szereplőjétől, milyen érzelmeket hoz ki belőled a mű) egyfajta sorvezetőként irányította a diákok figyelmét. A megadott öt perces időtartam még minden diák számára kezelhető időtartam volt, még a figyelemzavarral küzdő diákok is teljesíteni tudták a feladatot. A megfigyeléshez többféle stratégiát

Tantermi óra a Burattino Általános Iskolában. Az előkészítő és feldolgozó órák, valamint alkotási folyamatok számára szabadon használható térben. Fotó: Somogyi-Rohonczy Zsófia

A diákok aktuális érzelmi állapotának felmérésére használt érzelmi hőmérők egyikje.

ajánlott a múzeumpedagógus, így a megfigyelés irányát és a különböző elemekre való koncentrálást, ezek változtatása segítséget nyújtott a diákok számára. A foglalkozásokhoz párosított zenei háttér tovább segítette a koncentrációs idő növelését (10 percről 30 percre), valamint oldotta a légkört a múzeumi, kiállítótéri csöndjében. A foglalkozáshoz több esetben klasszikus zeneműveket választottak a múzeumpedagógusok. Maurice Ravel 1928-as Bolero című művének fokozatos építkezése például sikeresen elősegítette a diákok elmélyülését a tevékenységben és a flow élmény kialakulását. A zeneművek az egyes témákhoz is kapcsolódtak, így a modern városi lét témájának feldolgozásához Bartók Béla A csodálatos mandarin című zeneművének részletéből inspirálódhattak, hangolódhattak a diákok.

A múzeumi órák során a kiállítótereket mobil osztály-teremként használták a múzeumpedagógusok, amelyben a feldolgozásra kerülő műalkotás történelmi, kulturális és irodalmi háttérének elsajátítása is élvezetesebb lehet. Gondoljunk csak el, Pablo Picasso és a kubizmus sem önmagában álló fogalom, a korabeli nemzetközi és magyar események is közelebb hozhatók. A sokféle tantárgy és nagy földrajzi, időbeli távolságból érkező információkat mentális térképen vizualizáltuk a diákokkal, az információk beépülését szerepjátékok és kreatív alkotás segítette.

A program során rendszeresen kértek írásbeli és szóbeli visszajelzést a kutatás vezetői, amelyeket beépítettek a

következő foglalkozásokba. A tanárok és múzeumpedagógusok a foglalkozások utáni kiértékelő beszélgetések során tárták fel a fejlesztési lehetőségeket és alakították ki a következő témát feldolgozó foglalkozás főbb pontjait. A program során kidolgozott és több csoporton (életkori csoporton) is kipróbált foglalkozásokat a múzeum munkatársai közreadták az [online elérhető tanári segédletben](#).

A tanárok visszajelzései és egy országos kérdőíves felismerés megerősítette a múzeumpedagógusokat, hogy óriási igény mutatkozik a múzeumpedagógiai tudás és a kortárs művészet iskolai hasznosítására, amely tudást csak kis számú képzésen sajátíthatnak el a tanárok. A két képzési turnus alkalmi alatt a szervezők folyamatosan fejlesztették és személyre szabták a tananyagot, figyelembe véve az egyéni igényeket is. Az egyéni és csoportos feladatok során a saját érdeklődési kör kérdései mellett az egymástól való tanulásra is lehetőség volt. A képzés 4 napját hibrid módszerrel szervezték meg a múzeum munkatársai: három online 8 órás alkalmat egy, múzeumi gyakorlati nap (6 óra) követett. Az egyes napok tematikus egységben szerveződtek:

1. nap: a 21. századi múzeumok és gyűjtemények megismerése, hasznosítása, a szolgáltató múzeum tevékenységei a Ludwig Múzeum működésén keresztül
2. nap: művészettörténeti áttekintés, kortárs művészeti alkotások használata és elemzése

3. nap: jógyakorlatok a múzeumpedagógiai módszertani eszközkészletből, hátrányos helyzetű látogatókkal végzett foglalkozások, drámajáték és múzeumpedagógiai interpretációs eszközök

A 4. nap a személyes találkozása volt, ahol az időszaki és állandó kiállításban a csapatokba szervezett tanárok gyakorlatban is kipróbálhatták a módszereket. A következő képzési elem egy öthetes mentorálási program volt, ahol a résztvevők a múzeumpedagógiai osztály egy-egy munkatársának segítségével alakíthatták ki saját foglalkozásaikat. A záró prezentációk és projektek tanúsága alapján a tanárok sikerrel alkalmazták a képzésen elsajátított tudást. A végső bemutatókhoz a résztvevőknek dokumentálniuk is kellett a foglalkozásaikat, a forgatókönyvet és az önreflektív visszajelzéseiket is közre kellett adniuk, valamint a többi résztvevő előtt online formában prezentálni a tapasztalataikat. A visszajelzések alapján ez az online prezentációs vizsgaforma a pedagógusok számára ugyanolyan hasznos és tanulságos volt, az egymástól érkező építő kritikai észrevételek nagyban hozzájárultak a gyakorlati tudásuk növeléséhez.

A pedagógiai program elemzési módszerei és az eredmények

Az iskolai csoportokkal végzett múzeumi és iskolai gyakorlatok elemzéséhez az óravázlatok adták az alapot, az ezzel történő összevetés, az elemző beszélgetéseken valós viszonyítás során is hasznos eszköznek bizonyult. A külső és objektív szemlélő szerepét a fix kamerás felvételek biztosították, amelyek a múzeumi és osztálytermi környezetben is rögzítették az eseményeket. A felvételekből a kutatók a térhasználatra vonatkozólag és a nonverbális kommunikációról bővebb adatokat szerezhettek, de a kutatás során a hangfelvétel, a csoportmunka során elhangzott értékes közlések rögzítését nem tudták technikailag megoldani. A múzeumpedagógus és tanár közötti értékelő beszélgetésről szintén készítették hang vagy videófelvételt a résztvevők (attól függően, hogy a foglalkozás után személyesen, vagy online térben tudták megszervezni a kiértékelést), ez a módszert szintén segítette az objektív nézőpont megtartását. A csoportok változása a két iskolai félév során sajnos olyan mértékű volt, hogy csak kis számú diáknál volt lehetőség az alkotásaikból létrehozott portfólió elemzésére, ez érzékelteti a hosszútávú elemző és kutató munka egyik alapvető nehézségét: a csoport tagjainak állandóságát vagy éppen változását.

Az egyik legnagyobb kihívást a diákok érzelmi állapotának és az abban bekövetkező változás érzékeltetése okozta. Ennek mérésére a kutatás szervezői az ún. érzelmi hődiagram eszközét fejlesztették ki. Az adott napon érzett hangulatot a diákok egy embersziluet kiszínezésével közölhették a tanulók, az egyes érzelmekhez tartozó színekódokat a foglalkozás előtt közösen állapították meg.

Összefoglalás

A kortárs művészet számtalan kiaknázatlan lehetőséget rejt magában, amelyekkel az iskolai oktatás izgalmasabb, a tanulás és az összefüggések megértése érzékletesebb lehet. A kutatás során a múzeum munkatársai nemcsak az adott témákra sikeresen használható forgatókönyveket és feladatokat dolgoztak ki, de jó példát adtak a tanárok és múzeumpedagógusok együttműködésére is, valamint új utakat nyitottak a traumák, konfliktusok művészet általi feldolgozására is. A két féléves munka egyik legfontosabb tanulságaként azt szűrték le a résztvevők, hogy a tudás megosztása, a tapasztalatok megmutatása, a közös tudásalkotás jelenti a jövőt az iskolák és múzeum együttműködésében.